

The article discusses tactics of investigation of cases, when the offender is a person with a low educational level and does not know the details of investigative tactics. It also includes cases, when the offender has previously worked in law enforcement and was aware of the specifics and peculiarities of investigatory work. It also reveals the features and order of drawing additional forces and resources (capability of operational service units, technical, forensic, canine, and special units). The material shows challenges of the use of modern technologies at the stage of pre-trial investigation of criminal offences. The author examines the causes of untimely investigations of criminal proceedings. It also discusses the cases, which require the creation of the investigative-operational groups involving specialists with the necessary operational, forensic and other units. The article covers the possible levels of awareness regarding the circumstances of committing the homicide (maximum awareness, high awareness or insufficient awareness). It emphasizes the need, in the early stage of pre-trial investigation, for finding out what happened at the scene: homicide, accident or suicide.

Keywords: *premeditated murder, qualifying characteristics, initial phase of the investigation, investigative situation, criminal proceedings, «perfect crime», behaviour of the victim, situations of organizational character.*

УДК 343.627(477)

М. Г. ЗАСЛАВСЬКА,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального права № 1

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ГЕНЕЗИС КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКІВ ЩОДО ОХОРОНИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ

Проаналізовано історичні джерела кримінального права. На їх основі виділено фактори соціальної обумовленості, які формували кримінальне законодавство минулого щодо охорони життя і здоров'я дітей. Історія дослідження починається з законодавства V століття до н. е. і закінчується прийняттям у Кримінальному кодексі України 2001 року ст. 137 «Неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей».

Ключові слова: *неповнолітні, охорона життя і здоров'я, історичні фактори, неналежний догляд, невиконання або неналежне виконання професійних чи службових обов'язків.*

Проблеми охорони життя і здоров'я особи неодноразово розглядалися вченими кримінально-правових наук, у роботах яких розкривається зміст і значення життя і здоров'я, як для окремо взятої людини, так і для суспільства в цілому, відзначається важливість захисту цих соціальних цінностей, визначаються заходи щодо запобігання суспільно небезпечних посягань, надається розгорнута характеристика ознак окремих складів злочинів. У числі таких слід назвати П. П. Андрушка, М. І. Бажанова, В. І. Борисова, В. В. Голіну, І. І. Гореліка, М. І. Загороднікова, В. І. Касинюка, М. Й. Коржанського, В. М. Куца, В. О. Навроцького, П. І. Орлова, Е. П. Побегайла, А. М. Попова, Ш. С. Рашковську, В. В. Сташиса, Б. С. Утевського, М. Д. Шаргородського, Н. С. Юзікову, Н. М. Ярмиш та інших. Слід також зазначити вчених – представників педагогічних і юридичних наук дореволюційного періоду: Л. М. Загурського, П. Ф. Лесграфта, В. Фармаковського, І. О. Фесенка, К. О. Шмідта, роботи яких

відзначаються постановкою проблеми охорони життя і здоров'я неповнолітніх та визначенням потреби в її комплексному розв'язанні.

Актуальність теми полягає в тому що, охорона життя і здоров'я неповнолітніх становила в минулому і становить у теперішньому часі підвищений інтерес суспільства, оскільки у своїй сутності стосувалася проблеми виживання людства, забезпечення генофонду, виховання нового здорового покоління.

Мета дослідження виявляється в доведенні того факту, що момент історичної спадковості і психологічної звичності у праві настільки істотний, що попередня і довгостроково існуюча караність діяння набуває принципово самодостатнього значення, обґрунтовує себе фактом власного існування [1, с. 214].

Аналіз деяких джерел права минулого дозволяє стверджувати, що вирішення питання щодо охорони життя і здоров'я дітей перебувало в сильній залежності від соціального становища дитини, наявності у неї вроджених

недоліків і, головним чином, усталеного стереотипу ставлення до дітей у певний історичний період. Законодавство стародавніх часів вирізнялось невизнанням особистих прав за неповнолітніми, припускало досить жорстоке з ними поводження з боку батьків і представників правлячих кіл, що, мабуть, відповідало духу тих часів – агресивних воєн, постійної боротьби за виживання, рабства, сильної залежності від кліматичних природних умов тощо. Подібне ставлення до прав неповнолітніх збереглося і в середньовіччі. Незначна відмінність стосується норм, які побічно, переборюючи сформований стереотип про повну владу батьків над життям дітей і інших їхніх прав, передбачали право неповнолітніх на турботу з боку суспільства і держави, закріплювали деякі обмеження і запобіжні заходи у відносинах з ними. Йдеться про опіку і піклування, які встановлювалися над дітьми, що залишилися без батьків, вікові обмеження у залученні дітей кріпаків до праці, а також про деякі випадки надання державної допомоги неповнолітнім, батько яких загинув, перебуваючи на державній службі. При цьому одразу необхідно зазначити, що ці норми були націлені на регулювання цивільних (сімейних) і адміністративних відносин, а кримінальної відповідальності, за окремими винятками, не передбачали. Водночас вивчення законодавства минулих століть дозволяє виявити деякі тенденції в розвитку інституту охорони життя і здоров'я неповнолітніх, які варто враховувати під час осмислення підстав прийняття та подальшого розвитку положень ст. 137 чинного Кримінального кодексу України [2].

Відзначаючи наявність інституту опіки в джерелах стародавнього права і вказуючи в числі таких на закони Стародавнього Риму XII Таблиць (середина V ст. до н. е.), необхідно звернути увагу на законодавче закріплення інфантициду – права батька на вбивство дитини, що з'явилася на світ з уродженими недоліками: «А виродок уродиться, трьох сусідів відоков налєсть. Ту по праву вбити» (Таблиця IV, п. 13) [3, с. 294–300]. Норма подібного змісту вказує на досить тривалий шлях і принципову (діаметральну) зміну ставлення суспільства і держави до прав неповнолітніх на життя – від повного невизнання до встановлення спеціальної відповідальності за невжиття заходів індивідуальної корекції вроджених недоліків. Положення, що закріплює інститут опіки, зустрічаються також у законодавстві Київської Русі – Руській правді, що дійшла до наших ча-

сів у скороченій і просторовій редакціях (ст. 99 просторової редакції) [4, с. 71, 118]. Беручи до уваги велике значення і вплив церкви на формування суспільних відносин у Київській Русі у ті часи, можна навести висловлювання новгородського архієпископа Ільї-Іоанна, у якому дається вказівка як священикам, так і парафіянам про міру ставлення до вагітної жінки під час перебування останньої в церкві. Зміст цієї вказівки дозволяє стверджувати про наявність охорони вагітності й, відповідно, життя і здоров'я майбутньої дитини: «Сгда жена носіт в утробе, не веліте ей кланятся на колєнях, ні рукою до землі, ні в великій пост: Ібо от того вирєжаются і ізметають младенца» [5, с. 161].

Закріплення і розвиток інституту опіки знайшов своє відображення в більш пізніх нормативних актах Російської імперії, у складі якої перебувала Україна (у ті часи – Малоросія), а також у законодавстві середньовічної Європи. Зокрема, у Соборному Укладенні 1649 р. передбачалися норми наділення прожитком вдів і дочок тих солдатів, які перебували на царській службі і загинули в боях або у зв'язку з виконанням свого обов'язку (Глава XVI, ст. 30–32) [6, с. 348, 349], про відповідальність опікунів за зловживання своїми опікунськими правами (Глава XVI, ст. 54) [6, с. 354]. Крім цього, передбачалась заборона на звернення до кабали («похолопління») осіб, що не досягли п'ятнадцяти років: «А давати служиві кабали на холопів, які будуть у п'ятнадцяти років, а які будуть менші п'ятнадцяти років, і на тих служилі кабали не давати. А хто служиву кабалу обмане, і та кабала вершити по суду» (Глава XX, ст. 20) [6, с. 211]. Водночас зазначений нормативний акт зберігав абсолютну владу дорослих над дітьми і незмінно відбивав нерівність права на життя неповнолітнього порівняно з аналогічним правом його батьків.

Початком законодавчого регулювання питань охорони життя і здоров'я неповнолітніх, котре спостерігається в історії Держави російської, можна умовно вважати другу половину XVIII століття. На наш погляд, зміни обумовлені розвитком виробничих відносин і появою у містах заводів та фабрик. На цьому етапі розвитку суспільства і держави виникла потреба у правовому регулюванні навчання неповнолітніх у різного роду майстернях і у той же час ставлення до них із боку наставників (майстрів). У частині охорони життя і здоров'я неповнолітніх від неправомірних дій наставників примітним є Ремісничє положення Грамоти на права і вигоди містам Російської імперії від

21 квітня 1785 р., ст. 53 якого передбачала таке: «Всім майстрам, а паче підмайстрам, забороняється учнів у пияцтві по злості і дурості без причини бити або зле над ними чинити. Хто зважиться на це повинен заплатити пеню в ремісничу казну» [7, с. 105]. Очевидно, що від забезпечення належних умов навчання підростаючого покоління залежала, в першу чергу, можливість їхнього подальшого використання у процесі виробництва, що і визначало головним чином зміст вищевказаної заборони. Але в той же час шляхом дотримання цього правила і закріплення відповідальності за його порушення забезпечувалося нормальне (прийнятне і більше прогресивне) формування особи підлітка. Норму, подібну до норми Ремісничого положення Грамоти на права і вигоди містам Російської імперії від 21 квітня 1785 р. і таку, що закріплює більш ефективну охорону життя і здоров'я учнів, ми зустрічаємо і в Укладенні про покарання кримінальні та виправні 1885 р. Зокрема, ст. 1378 Укладення передбачала таке: «Якщо майстер або підмайстер буде викритий у зловживанні дозволеними йому законом заходами домашнього виправлення учнів своїх або в тім, що дає їм недостатньо відпочинку і їжі, то за це карається...» [8, с. 449]. Це положення Укладення про покарання кримінальні і виправні 1885 р. можна розглядати як доказ принципової зміни ставлення до питання про охорону життя і здоров'я неповнолітніх, котра забезпечувалася в Російській імперії, головним чином, побічно – через заснування сирітських будинків, розширення і зміцнення інституту опікуництва [9, с. 207–240, 259–275] поряд із встановленням кримінальної відповідальності за «невиконання указів, приписів і законних по службі вимог» (ст. 360 Укладення 1845 р.) [10, с. 264] або ж за «повільність, недбалість і недотримання встановленого порядку у відправленні служби» (ст. 441 Укладення 1845 р.) [10, с. 288].

Беручи до уваги призначення, мету прийняття і внутрішній зміст норми про відповідальність за невиконання або неналежне виконання професійних чи службових обов'язків щодо охорони життя і здоров'я неповнолітніх (ст. 137 КК), необхідно особливо відзначити норму Укладення про покарання кримінальні і виправні 1885 р., закріплену в ст. 855: «Якщо жінка, знаючи, що має заразливу або іншу шкідливу хворобу, приховавши її або промовчить про неї, піде в годувальниці або няньки, то вона, вилікувавшись, піддається покаранню...» [8, с. 256]. У цьому випадку дослідникам представляється можливість відзначити

норму, що безпосередньо охороняє життя і здоров'я неповнолітніх, у тому числі від небережного заподіяння шкоди. Встановлення кримінальної відповідальності за подібного роду діяння свідчить про початок формування тенденції законодавчого закріплення додаткових (нових) заходів охорони прав неповнолітніх. Безумовно, що в ст. 855 Укладення про покарання кримінальні і виправні 1885 р. законодавець того часу однозначно визначив важливість охорони життя і здоров'я дітей і, можливо, уперше сформулював спеціальну підставу за невиконання або неналежне виконання професійних обов'язків щодо охорони життя і здоров'я неповнолітніх. Закріплювалися також норми відповідальності за порушення постанов про виховання юнацтва (Розділ 6), а також про роботу малолітніх на заводах, фабриках, мануфактурах, ремісничих закладах (ст. 1404-1) [8, с. 456].

Не дивлячись на зміни, що намітилися у законодавстві XVIII–XIX століть, і закріплення в кримінальному законодавстві низки норм, що передбачали відповідальність за заподіяння шкоди життю та здоров'ю дітей, необхідно відзначити їхню поодинокість і розрізненість. Вважаємо, що норми законодавства тих часів відбивали інтерес не стільки в поліпшенні генотипу, подоланні важкої спадковості, нарешті, формуванні повноцінної особи, скільки в забезпеченні потреб суспільства в робочій силі, збереженні громадського порядку, профілактики росту злочинності серед безпритульних, а також поширення інфекційних захворювань та епідемій. Про необхідність закріплення в законодавстві спеціальних норм, що регулюють питання охорони життя і здоров'я неповнолітніх, а також про важливість розв'язання існуючої проблеми неодноразово вказувалося вченими в окремих працях тих часів, які дійшли до нас і без розгляду яких історія змін законодавства виглядає «молодою» з погляду соціальної обумовленості, а самі зміни – привнесеними ззовні. До числа таких належать, зокрема: робота К. О. Шмідта «Надзор за правильным положением тела детей: Советы родителям, воспитателям и учителям» (1883 р.) [11], дослідження І. О. Фесенка «Влияние школы на здоровье детей» (приблизно кінець XIX століття) [12], монографія В. Фармаковського «Школьная диетика: Учение о сбережении здоровья детей, посещающих школу» [13], «Руководство по физическому воспитанию детей школьного возраста» П. Ф. Лесграфта [14] та інші.

І. О. Фесенко відзначав, що завдання школи полягає не тільки в розвитку розумових

і моральних здібностей дитини, але також і фізичних: школа повинна піклуватися про розвиток не тільки душі, але і тіла! (...) У дійсності умови більшості сучасних шкіл представляють багате джерело цілого ряду хвороб і страждань для своїх вихованців [12, с. 1]. Розвиваючи зазначену точку зору, можна навести думку П. Ф. Лесграфта про те, що необхідно спочатку встановити наукові основи для фізичного розвитку, тому що тільки тоді можна буде надати, за допомогою прямих досліджень і узагальнень, наукові обґрунтування розумового та морального розвитку дитини [14, с. 5–15]. Велике значення в питанні забезпечення охорони життя і здоров'я дітей має вищевказана робота В. Фармаковського. Цей учений вдався до спроби вирішення концептуальних проблем будівництва і обладнання закладів освіти, розробки навчальних програм, що забезпечують всебічний розвиток вихованців, охорону їхнього здоров'я¹. Визначаючи цінність дослідження, виконаного В. Фармаковським, необхідно визнати, що в ньому закладені основи науки шкільної дієтетики².

У 1917 р. на території колишньої Російської імперії відбулася епохальна подія, відзначена утворенням нових держав, у тому числі РСФСР і згодом УРСР. На початку свого становлення і розвитку політика цих держав відзначалась повною відмовою від усього минулого, бажанням побудувати принципово нове суспільство і систему керування ним. Відбулася відмова і від використання законодавчої бази Російської імперії (старого режиму) – норми права найчастіше підмінювалися революційною доцільністю. Що стосується кримінально-правових норм, то кримінальне законодавство того часу ґрунтувалося на Керівних засадах із

кримінального права РСФСР 1919 р. і припускало застосування заходів кримінальної репресії за аналогією³. Кримінально караними визнавалися діяння, що порушують «узаконення і розпорядження робочого і селянського уряду». Водночас дослідники законодавства того часу, що стосувалось забезпечення прав дітей, відзначають, що після революції 1917 р. нова влада проголосила принцип суспільного виховання дітей, які залишилися без батьків. Більше того, відзначається наявність пропозицій щодо державного виховання всіх дітей, які народжувалися в країні [15]. За такого положення законодавства можливо зробити припущення, що життя і здоров'я неповнолітніх, нарівні з іншими соціальними інтересами, охоронялися від суспільно небезпечних посягань, у тому числі вчинених через необережність. Однак Кримінальний кодекс 1922 р., що був першим системотворним джерелом кримінального права УРСР і вже передбачав розподіл на Загальну і Особливу частини, безпосередньо не містив норм, які, подібно нормам Укладення про покарання кримінальні і виконавчі 1885 р., закріплювали б кримінальну відповідальність за різного роду порушення обов'язків щодо охорони (запобігання шкоди) життя і здоров'ю неповнолітніх. У той же час цей нормативний акт передбачав відповідальність за залишення малолітнього в небезпеці (ст. 163 КК 1922 р.) і закріплював відповідальність службових осіб за невиконання дій, які вони згідно з обов'язками своєї служби повинні були виконати (ст. 107 КК 1922 р.) [16].

Надалі кримінальне законодавство УРСР вдосконалювалося, в тому числі і в питаннях захисту прав неповнолітніх. Так, Кримінальний кодекс УРСР 1927 р. передбачав кримінальну відповідальність за відмову від прийняття обов'язків по опіці (ст. 86), нарівні з відповідальністю за недбале ставлення до служби (ст. 99), залишення в небезпеці (ст. 158) і ухилення від сплати аліментів (ст. 161). Треба відмітити, що в цьому нормативному акті вирішення питання про забезпечення охорони життя і здоров'я неповнолітніх торкнулося відносин опіки, а також виразилося у встановленні кримінальної відповідальності за порушення

¹ Насамперед В. Фармаковський дослідив особливості відбору місця для будівництва майбутньої школи, її розташування відносно сторін світу, визначення розмірів класних кімнат та їх покриття (колір стін та підлоги, висота парт, розмір вікон тощо). Також він вивчав питання розкладу занять, вказавши на необхідність чергування дисциплін, які потребують великого напруження зору (читання, письмо), з уроками фізичного та трудового виховання. В. Фармаковський у числі перших відзначив важливість і значення ролі вихователів у частині контролю за станом учнів із точки зору дотримання ними правил особистої гігієни і попередження перевтоми.

² Дієтетика – за В. Фармаковським – вчення про збереження здоров'я дітей, які відвідують школу.

³ Можна додатково відмітити, що Керівні засади 1919 р. визначали вік, до досягнення якого особа визнавалась неповнолітньою. Так, у ст. 13 було закріплено, що неповнолітні до 14 років не підлягають суду і покаранню. Вік від 14 до 18 років визнавався перехідним.

порядку вчинення обов'язкових платежів на користь дітей. Нормами КК УРСР 1927 р. також забезпечувалося належне виконання службовими особами покладених на них обов'язків щодо контролю за роботою дитячих притулків, шкіл і інших навчально-виховних установ [17].

Більш розвинуту охорону життя і здоров'я неповнолітніх одержали в Кримінальному кодексі УРСР 1960 р. (з 1992 р. – КК України). З набуттям цим нормативним актом законної сили, під час кваліфікації окремих суспільно небезпечних посягань почала додатково враховуватися відповідна ознака – неповнолітній вік потерпілого. До числа таких, поряд із уже відомими складами злочинів, можна віднести зараження венеричною хворобою (ч. 3 ст. 108) [18]. Крім цього, було передбачено кримінально-правові норми, у яких закріплювалися додаткові підстави кримінальної відповідальності за порушення прав неповнолітніх, у тому числі тих, що передбачали право на охорону життя і здоров'я. Це: зловживання опікунськими правами і залишення підопічних дітей без нагляду і допомоги (ст. 115), торгівля людьми (ст. 124-1), доведення неповнолітнього до стану сп'яніння (ст. 208-1), залучення неповнолітніх у немедичне споживання лікарських і інших засобів, що викликають одурманення (ст. 208-2), залучення неповнолітніх до організованого збору відходів (як вторинної сировини), небезпечних для здоров'я (ст. 228-10), низка складів злочинів, що порушують установлений порядок обігу наркотичних засобів і психотропних речовин (ч. 2 ст. 229-4, ч. 2 ст. 229-5, ч. 3 ст. 229-6, ч. 3 ст. 229-15).

За подібного визначення кола суспільно небезпечних діянь створювалася досить ефективна система правової охорони життя і здоров'я неповнолітніх від суспільно небезпечних посягань як з боку осіб, з якими неповнолітні перебували у родинних стосунках, так і з боку інших, у тому числі наділених певними повноваженнями в частині виховання, турботи, догляду за потерпілими. Однак залишалися невирішеними і вказували на реальну прогалину у законодавстві питання відповідальності працівників навчально-виховних установ, що

допустили небезпечний вплив на дітей сил природи, різних побутових приладів, допускали масові захворювання, а також що не запобігли нещасним випадкам із підопічними під час різноманітних спортивних занять, елементарних прогулянок дітей у дошкільних навчально-виховних установах, уроків праці і тому подібних випадках. Загальним для всіх викладених ситуацій і таким, що представляло певні труднощі, з одного боку, під час кваліфікації, з іншого боку – під час забезпечення всебічної охорони життя і здоров'я неповнолітніх, було питання суб'єкта злочину, а саме особи, яка порушила суто професійні обов'язки щодо охорони життя і здоров'я дітей. Слідчо-судова практика застосування КК 1960 р. йшла шляхом визнання таких осіб службовими, вбачаючи у вимогах різних правил і інструкцій із забезпечення контролю за поведінням підопічних дітей організаційно-розпорядчі обов'язки. Очевидна складність, а місцями і «натяжки» застосування в подібних випадках ст. 167 КК 1960 р. «Халатність» частково компенсувалися шляхом застосування ст. 167 КК у сукупності зі статтями, які передбачали відповідальність за необережне вбивство (ст. 98 КК 1960 р.) або необережне заподіяння тяжкого і середньої тяжкості тілесного ушкодження (ст. 105 КК 1960 р.). Так, наприклад, за сукупністю ст. 167 і 98 КК 1960 р. були кваліфіковані дії С., виховательки дитячого садка, яка допустила загибель дворічної дівчинки на ігровому майданчику від механічної асфіксії.

Можемо зробити загальний **висновок**, що труднощі правозастосовчої практики були обумовлені відсутністю спеціальної норми, що визначала б межі відповідальності за порушення обов'язків цього роду, вид і міру покарання за вчинений злочин, урахувала б особливості заподіяної шкоди. Відсутність спеціальної норми негативно позначалася на попереджувальній функції кримінального закону. Подібного роду питання були, на наш погляд, у більшій частині вирішені із прийняттям Кримінального кодексу України 2001 р. і закріпленням у ньому спеціальної норми «Неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя і здоров'я дітей» (ст. 137 КК).

Список використаних джерел

1. Основания уголовно-правового запрета (криминализация и декриминализация) / П. С. Дагель [и др.] ; отв. ред. В. Н. Кудрявцев, А. М. Яковлев. – М. : Наука, 1982. – 303 с.
2. Кримінальний кодекс України : закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Никольский Б. В. Система и текст XII Таблиц. Исследование по истории Римского права : монография / Б. В. Никольский. – СПб. : Тип. А. С. Суворина, 1897. – 488 с.

4. Пространная редакция. Суд Ярославль Володимирч. Правда Руськая // Российское законодательство X–XX веков : в 9 т. – М. : Юрид. лит. – Т. 1 : Законодательство Древней Руси. – 1984. – С. 64–131.
5. Устав святого князя Володимира, крестившего Русьскую землю, о церковных суждах // Российское законодательство X–XX веков : в 9 т. – М. : Юрид. лит. – Т. 1 : Законодательство Древней Руси. – 1984. – С. 137–162.
6. Соборное Уложение 1649 года // Российское законодательство X–XX веков : в 9 т. – М. : Юрид. лит. – Т. 3 : Акты Земских соборов. – 1985. – С. 75–446.
7. Грамота на права и выгоды городам Российской империи 21 апреля 1785 года // Российское законодательство X–XX веков : в 9 т. – М. : Юрид. лит. – Т. 5 : Законодательство периода расцвета абсолютизма. – 1987. – С. 67–139.
8. Законы уголовные : сб. законодат. актов / сост. Н. А. Громов. – Изд. 2-е, испр. и доп. – СПб. : Изд. юрид. кн. магазина Мартынова Н. К., 1911. – 1118 с.
9. Учреждения для управления губерний 7 ноября 1775 года // Российское законодательство X–XX веков : в 9 т. – М. : Юрид. лит. – Т. 5 : Законодательство периода расцвета абсолютизма. – 1987. – С. 167–320.
10. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1845 г., августа 15 // Российское законодательство X–XX веков : в 9 т. – М. : Юрид. лит. – Т. 6 : Законодательство первой половины XIX века. – 1988. – С. 160–410.
11. Шмидт К. А. Надзор за правильным положением тела детей: Советы родителям, воспитателям и учителям : с 23 грав. в тексте полнотипажамы / К. А. Шмидт ; под ред. Д. В. Кедрова. – СПб. : Тип. Котомина и К., 1883. – 29 с.
12. Фесенко И. О. Влияние школы на здоровье детей / И. О. Фесенко. – Харьков : Харьков. губерн. ведомости, [б. г.] – 32 с.
13. Фармаковский В. Школьная диететика : Учение о сбережении здоровья детей, посещающих школу / изложил по д-ру Г. Кленке В. Фармаковский. – 6-е изд. – Симбирск : Печатня Анучина, 1878. – 189 с.
14. Лесграфт П. Ф. Руководство по физическому воспитанию детей школьного возраста / П. Ф. Лесграфт. – СПб. : Тип. Лебедева, 1888. – Ч. 1. – VIII, 356 с.
15. Євко В. Охорона дітей, позбавлених батьківського піклування: історичний аспект / В. Євко // Право України. – 2001. – № 8. – С. 107–110.
16. Уголовный кодекс УССР : утв. ВУЦИК 23 авг. 1922 г. – Изд. 2-е, офиц. – Харьков : Юриздат, 1922. – 100 с.
17. Уголовный кодекс УССР : в ред. 1927 г. – Изд. 2-е, офиц. – Харьков : Юриздат, 1927. – 135 с.
18. Уголовный кодекс Украины : с изм. и доп. по состоянию на 15 апр. 2000 г. – Харьков : Одиссей, 2000. – 256 с.

Надійшла до редколегії 21.10.2014

ЗАСЛАВСКАЯ М. Г. ГЕНЕЗИС УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА НЕИСПОЛНЕНИЕ ОБЯЗАННОСТЕЙ ПО ОХРАНЕ ЖИЗНИ И ЗДОРОВЬЯ ДЕТЕЙ

Проанализированы исторические источники уголовного права. На их основе выделены факторы, которые в прошлом формировали уголовное законодательство по охране жизни и здоровья детей. История исследования начинается с законодательства V века до н. э. и заканчивается принятием в Уголовном кодексе Украины 2001 года ст. 137 «Ненадлежащее исполнение обязанностей по охране жизни и здоровья детей».

Ключевые слова: *несовершеннолетние, охрана жизни и здоровья, исторические факторы, ненадлежащий присмотр, невыполнение или ненадлежащее выполнение профессиональных или служебных обязанностей.*

ZASLAVSKA M. G. GENESIS OF CRIMINAL RESPONSIBILITY FOR BREACH OF DUTIES FOR THE PROTECTION OF LIFE AND HEALTH OF CHILDREN

Historical sources of criminal law are analyzed. According to these sources some factors which formed criminal legislation of the past concerning life protection and safety of children are separated. The focus is on the definition of social danger of undue duty to protect the life and health of children and, therefore, the choice of the type of responsibility for the act, and social consequences of the examined properties act their severity. Analysis of some sources of law past suggests that resolving the issue of the protection of life and health of children were heavily dependent on the social situation of the child, its holdings of congenital defects and mainly stereotypes to children of certain historical period. Legislation ancient times distinguished non-recognition of individual rights for minors assumed rather ill-treatment of them by parents and members of the ruling circles, which is probably consistent with the spirit of those times – aggressive wars, struggle for survival, slavery, heavily dependent on natural climatic conditions etc.

Keywords: *minor, guard of life and health, historical factors, improper supervision, non-fulfilment or improper implementation of professional or official duties.*